

Et værdighedskrav for læger

Baggrundsnotat for forslag til formuleringen af et værdighedskrav for læger

Baggrundsnotat om forslag til værdighedskrav

1. Baggrund

På Lægemødet 2016 godkendte LF repræsentantskab forslaget om at arbejde hen imod indførelse af et værdighedskrav for læger. Lægeforeningens bestyrelse nedsatte derfor en arbejdsgruppe, som fik til opgave at foreslå en konkret formulering af værdighedskravet, samt at beskrive hvad det skal kræve af læger, herunder hvor kravet skal gælde.

På baggrund af arbejdsgruppens arbejde fremlægger Lægeforeningens bestyrelse nu et konkret forslag til indførelse af et værdighedskrav i Lægeforeningens etiske regler.

2. Værdighedskravets formål og funktion

Det overordnede formål med at indføre et værdighedskravet er at styrke lægestandens arbejde for at gøre sig fortjent til tilliden fra patienter, kolleger og samfundet.

Værdighedskravets konkrete funktion kan opdeles i to:

- Værdighedskravet skal øge Lægeetisk Nævns rækkevidde, dvs. gøre nævnet i stand til at behandle sager, som indtil videre har ligget uden for nævnets kompetenceområde, defineret ved Lægeforeningens etiske og kollegiale regler. Den

øgede rækkevidde skal gøre det muligt for lægestanden at sige fra over for læger, som gennem uetiske handlinger skader tilliden til standen.

- Værdighedskravet skal kommunikere det faktum, at én læges handlinger har konsekvenser for andre lægers mulighed for at varetage lægerollen, fordi den enkelte læges handlinger har konsekvenser for tilliden til alle læger. På grund af denne sammenhæng er den enkelte læge forpligtiget til altid at handle på en måde, som viser lægen værdig til tillid fra patienter, kolleger og samfund.

3. Værdighedskravets ordlyd

En læge skal altid handle på en måde, som viser lægen værdig til den tillid fra patienter, kolleger og samfund, som varetagelse af lægerollen kræver.

4. Værdighedskravets indhold – værdig til tillid

Det kunne anses som gammeldags, at lægerne vil indføre et værdighedskrav. Men værdighedskravet handler hverken om moralsk ophøjethed eller lægers ønsker om anseelse. Værdighedskravet handler heller ikke om, at læger skal være mere værdige i forstanden finere end andre mennesker.

Værdighedskravet er derimod et krav om, at læger skal blive ved med at være værdige til tillid fra patienter, kolleger og samfund. Værdighedskravet er et krav om at undgå handlinger, der er i uoverensstemmelse med denne tillid.

Det er dog ikke ethvert tillidstab, som en læge skal undgå for at leve op til værdighedskravet. For patienter, kolleger og samfund kan miste tillid til en læge af mange forskellige årsager: Nogle kunne miste tillid til en læge, fordi lægen var medlem af et bestemt politisk parti, og andre kunne tabe tilliden til en læge, fordi lægen lader sit 9-årige barn cykle uden cykelhjelm eller bruge en økse. Det er ikke denne type tillidstab, som værdighedskravet kræver, at lægen skal undgå.

Værdighedskravet kræver derimod, at lægen ikke handler til skade for to overordnede kategorier af grundlæggende tillid: *Den almene tillid* og *den lægespecifikke tillid*.

Den almene tillid

Den almene tillid er tillid til, at lægen lever op til grundlæggende og alment accepterede moralske

normer. Dette handler om, at man skal kunne have tillid til, at læger opfører sig ordentligt. Denne tillid er en grundlæggende forudsætning for, at samfund og patienter accepterer, 1) at lægen er en person, som man kan lægge sit liv og levned i hænderne af, og 2) at lægen er en person, som kan tildeles særlig autoritet og særlige rettigheder.

Den lægespecifikke tillid

Den lægespecifikke tillid er tillid til, at lægen lever op til grundlæggende lægeetiske krav, samt at lægen forvalter sin lægelige autoritet og sine lægelige rettigheder redeligt – det vil sige tillid til at lægen kan varetage den særlige lægerolle.

Patienterne skal have tillid til, at lægen er en troværdig medicinsk ekspert, som utvetydigt arbejder for patientens bedste i overensstemmelse med patientens vilje, og som behandler patientens oplysninger med fortrolighed.

Kolleger skal have tillid til, at lægen lever op til patienternes tillid samt, at lægen er hensynsfuld, venlig og loyal over for sine kolleger.

Samfundet skal have tillid til de samme elementer som patienterne. Derudover skal samfundet have tillid til, at læger handler til samfundets bedste, og at de på en redelig måde forvalter de særlige rettigheder, de er blevet tildelt i form af ressourcer, autoritet, status mv.

5. Værdighedskravets rækkevidde

Ovenstående beskrivelse viser, hvad værdighedskravet kræver af læger – nemlig at lægen undgår handlinger, som kan skade patienters, kollegers eller samfundets tillid. Spørgsmålet er dernæst, hvad værdighedskravet *rækkevidde* skal være – det vil sige, i hvilke situationer værdighedskravet skal gælde.

Værdighedskravet skal gælde på lægens arbejde, hvad enten det er klinisk, forskningsmæssigt, administrativt, ledelsesmæssigt eller andet. Kravet skal desuden gælde i andre situationer, hvor lægen

optræder som læge, eller hvor lægen i øvrigt må forventes at blive anset som repræsentant fra lægestanden. Endeligt skal værdighedskravet gælde i situationer, hvor lægen foretager handlinger, som lægen kun kan foretage, fordi han er læge.

I privatlivet vil kun groft umoralske handlinger være et brud på værdighedskravet. Mere generelt kan man sige, at jo tættere på kernen af lægerollen lægen befinder sig, jo stærkere gælder værdighedskravet.

6. Værdighedskravet går på tværs af andre lægeetiske krav

Idet værdighedskravet handler om, at læger skal undgå handlinger, der kan underminere tilliden fra patienter, kolleger og samfund, går værdighedskravet på tværs af andre lægeetiske krav. Hvis en læge eksempelvis deler patientoplysninger med uvedkommende, så er det et brud på det lægeetiske krav om fortrolighed (nuværende §5), men en sådan handling kunne også skade tilliden til læger. Derfor kunne handlingen også være et brud på værdighedskravet.

Det samme kan siges om en læge, der ikke respekterer sine patienters ret til selvbestemmelse. Dette kunne være et brud på det lægeetiske krav

om samtykke (nuværende §4), men det vil også kunne gøre skade på tilliden til læger, og dermed kunne det være i strid med værdighedskravet.

En læge, der forbryder sig imod et specifikt lægeetisk krav, vil derfor i nogle situationer kunne mistænkes for at have begået et dobbelt brud på Lægeforeningens etiske regler. Hvis en læge af en kollega indklages for et brud på et specifikt lægeetisk krav, kan det i Lægeetiske Nævns behandling af denne sag således også være relevant for nævnet at undersøge, om der er sket et brud på værdighedskravet.

7. Hvilke handlinger strider imod værdighedskravet?

Beskrivelse af den almene og den lægespecifikke tillid er med til at fastlægge, hvad værdighedskravet forlanger af Lægeforeningens medlemmer. Men selv med denne fokusering kunne man frygte, at værdighedskravet stadig vil have en for stor rækkevidde, og at der ville være for mange handlinger, som kunne siges at være et brud på værdighedskravet.

Der kunne med andre ord være risiko for, at værdighedskravet går for vidt og forlanger for meget af lægerne. Hvis en læge eksempelvis modtager en bøde for at overtræde færdselsloven og denne sag medieeksponeeres og skader tilliden til lægestanden, så kunne der være bekymring for, om dette skulle betyde, at lægen har forbrudt sig imod værdighedskravet? Dette er dog af to forskellige grunde ikke tilfældet.

1) Det centrale er, om handlingen viser, at lægen ikke fortjener tillid

For det første er kriteriet for overtrædelse af værdighedskravet ikke primært, om tilliden til lægerne

faktisk påvirkes negativt. Dette skyldes, at den konsekvens, som en handling faktisk har for tilliden til lægestanden, i meget høj grad er bestemt af faktorer, som ligger uden for lægens indflydelse – ikke mindst hvor meget medieopmærksomhed sagen modtager.

Når Lægeetisk Nævn skal behandle en sag om et muligt brud på værdighedskravet, så skal fokus derfor snarere være på, hvorvidt handlingen er af en sådan art, at lægen gør sig uværdig til tilliden fra patienter, kolleger og samfund. Med andre ord, skal Lægeetisk Nævn fokusere på, om handlingen viser, at lægen og dermed lægestanden i mindre grad fortjener tilliden¹.

Hvis en læge eksempelvis systematisk anvender forskningsmidler til private formål kunne dette være et eksempel på et brud på værdighedskravet. Med en sådan handling viser lægen nemlig, at han ikke fortjener tillid til, at han på en ordentlig måde kan håndtere de ressourcer, han forvalter i sit arbejde som læge.

1) Dette er også baggrunden for, at en læge, som gør opmærksom på problematiske forhold, ikke med denne handling forbryder sig imod værdighedskravet. I en sådan whistleblower-situation, kan lægens handling - især på kort sigt - godt være til skade for tilliden til lægestanden. Men lægens handling viser ikke, at den pågældende læge ikke er værdig til tillid, ofte tværtimod.

2) Værdighedskravet handler om alvorlige brud på tilliden

For det andet er det ikke ethvert brud på lægespecifikke eller alment accepterede etiske eller moralske normer, der vil være et brud på værdighedskravet. Et krav om altid at leve op til alle etiske og moralske normer ville været et urimeligt krav imod læger. Det ville være et krav om moralsk ophøjethed, som ligger langt ud over det, som patienter, kolleger og samfund forventer af læger. Brud på værdighedskravet sker kun, når lægens handlinger må betragtes som et *alvorligt* brud på almene eller lægespecifikke normer.

Dette foranlediger naturligvis spørgsmålet om, hvad der skal til, for at en handling skal vurderes som et alvorligt brud på den almene eller læge-etiske normer. Som i andre sammenhænge, hvor man skal vurdere den etiske eller moralske status af en handling, kan der ikke gives et simpelt svar. En bedømmelse af, hvorvidt værdighedskravet er brudt, skal tage udgangspunkt i ovenstående beskrivelse af kravets formål, funktion, indhold og rækkevidde. Men bedømmelsen skal også tage hensyn til almene kriterier som omfang, hyppighed, forsætlighed og andre relevante elementer i den konkrete sammenhæng, som lægen handlede i.

Disse kriteriers relevans og værdighedskravets rækkevidde kan illustreres gennem hypotetiske eksempler:

Hypotetisk eksempel 1)

En læge, som på grund af uopmærksomhed efterlader journaloplysninger i en taxa, forbryder sig imod det lægespecifikke etiske krav om fortrolighed, men lægen forbryder sig ikke imod værdighedskravet. Det gør derimod en læge, som systematisk tager journaloplysninger med hjem som inspiration til at skrive en skønlitterær bog. En sådan gentagen og forsættelig handling viser, at lægen ikke er værdig til den tillid, som patienterne udviser, når de deler fortrolige oplysninger med ham.

Hypotetisk eksempel 2)

En læge, som imod reglerne anvender forskningsmidler til at betale en middag for en gæsteforlæser fra udlandet, forbryder sig som udgangspunkt ikke imod værdighedskravet. Men en læge, som systematisk anvender forskningsmidler til at købe ting til sit private hjem, forbryder sig imod værdighedskravet. Det er et brud, fordi lægen med sine gentagne, bevidste og grove brud på reglerne for bevillingsanvendelse viser sig uværdig til den tillid, som ansvaret for forskningsbevillinger forudsætter.

Hypotetisk eksempel 3)

En læge, som kører 70 km/t, hvor man må køre 50 km/t, overtræder færdselsloven men forbryder sig ikke imod værdighedskravet. Men en læge, som for 5. gang kører 90 km/t gennem en fodgængerovergang ved en skolegård, læner sig op af et brud på værdighedskravet. En sådan handling kunne netop siges at vise, at lægen ikke er værdig til tillid fra patienter, kolleger og samfund, fordi der er tale om grove og gentagne brud på en alment accepteret moralsk norm om ikke at bringe andres liv i fare.

Hypotetisk eksempel 4)

En læge, der i et offentligt forum kritiserer en anden læge i en hård og direkte tone, forbryder sig ikke imod værdighedskravet. Kun hvis kritikken fremsættes i en usædvanligt respektløs eller personligt nedsættende tone kan, værdighedskravet tænkes at være overtrådt, da en offentlig debat af denne karakter kan have en negativ effekt på tilliden til lægestanden.

Lægeetisk Nævn skal foretage skøn og etablere en praksis

I et notat som dette er det ikke muligt at give en så detaljeret beskrivelse af værdighedskravet, at man kan forudse udfaldet af enhver sag, der relaterer til værdighedskravet i Lægeetisk Nævn. Ovenstående eksempler kan sammen med resten af notatet illustrere værdighedskravets indhold og rækkevidde, men en konkret sag i Lægeetisk Nævn vil altid være mere kompleks end disse eksempler.

Indførelse af et værdighedskrav forudsætter derfor repræsentantskabets tillid til og accept af, at det i hver konkret sag er Lægeetisk Nævns opgave at foretage et velbegrundet skøn af, hvorvidt der er sket et brud på værdighedskravet. Og med disse skøn vil Lægeetisk Nævn over tid skabe en praksis for, hvor og hvordan værdighedskravet finder anvendelse.

I de første to år efter indførelsen af værdighedskravet vil Lægeforeningens bestyrelse blive underrettet, hver gang værdighedskravet finder anvendelse i en sag, der behandles af Lægeetisk Nævn. Dette skal sikre, at bestyrelsen følger udviklingen af praksis for værdighedskravet og kan reagere med justeringsforslag til Repræsentantskabet, hvis bestyrelsen mener, at der opstår behov herfor.